

Martin Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948* (Diplomová práce, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova: Praha, 2021)

POSUDEK OPONENTA

Mgr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.

Cílem diplomové práce Martina Lipše podle jejího titulu má být analýza postavení kriminální policie v rámci policejního sboru v Československu po roce 1948. Z Abstraktu ovšem vyplývá, že práce bude obecněji pojednávat o „*kriminalistice, kriminálních činech a organizaci složek*“ kriminální policie a také, že se bude zabývat kriminalistickými metodami a jejich teoretickými východisky.¹ V Úvodu je jako cíl práce zdůrazněna snaha „*podat ucelený pohled na historický vývoj... kriminalistiky*“.² Práce se tak vyznačuje pro řadu diplomantů klasickou tendencí „skolit několik zajců jedním výstřelem.“

V úvodu autor zmiňuje výběr časového a tematického záběru práce s ohledem na to, aby byl text pro čtenáře „*nejrůznorodější a nejzajímavější*“.³ V Závěru pak doufá, že práce „*čtenáře zajímavým a přístupným způsobem obohatila o informace*“.⁴ Výběr kriminálních kauz do Kapitoly 4, na kterých autor hodlal analyzovat práci kriminalistů, zase orientuje na „*mediálně známé kriminální kauzy*“ a také zdůrazňuje svoji celkovou motivaci „*již od dětství*“ číst o „*různých záhadách, mystériích, nedořešených kriminálních případech*“.⁵ Všechny tyto postupy jsou spolu s několika dalšími projevy teoretického neukotvení práce a neschopnosti nahlédnout předmět práce problémově a odborně. Úvod práce je napsán spíše jako vyznání nadšeného autora populárně-naučné literatury „faktu“ a v podstatě deklaruje jiný poznávací zájem než odborný.

Teorie a metodologie

V úvodu není reflektována žádná kriminologická teorie a již vůbec není použita jako analytický nástroj pro zkoumání československé kriminalistiky (teorie odstrašování a racionální volby, starší i současné biologické teorie, teorie sociálního učení, teorie sociální anomie neboli odchýlného chování, teorie společenského konfliktu, nebo specificky marxistické teorie, které by pro situaci v Československu ve zkoumaném období patrně byly vhodné).⁶ Pokud autor píše o problematice kriminalistiky a kriminologie, a to zvláště v období komunistické totality a následně diktatury, tak bych čekal, že se jakýmkoli způsobem dotkne problematiky sociálních souvislostí zločinu a projeví alespoň znalost naprosté klasiky tohoto žánru (na které ostatně

1 Martin Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948* (Diplomová práce, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova: Praha, 2021), Abstrakt.

2 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 1.

3 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 1. Na str. 3 tamtéž autor znovu zdůrazňuje snahu psát ze „*zajímavého úhlu*“ pro čtenáře.

4 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 89.

5 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 2.

6 Např. Ronald L. Akers, *Criminological theories. Introduction and Evaluation* (Routledge: New York, 2012). V případě marxistických přístupů, jejichž znalost by byla velmi vhodná pro studium kriminologie v Československu po roce 1948 dále Pat O'Malley, „Marxist Theory and Marxist Criminology,“ *Crime and Social Justice* 29 (1987): 70–87, nebo starší, ale stále klasický text Mark Colvin a John Pauly, „A Critique of Criminology: Toward an Integrated Structural-Marxist Theory of Delinquency Production,“ *American Journal of Sociology* 3/89 (1983): 513–551. Kritický pohled na marxistickou kriminologii, reflektující diskuse již ze zkoumané doby viz např. David F. Greenberg, „On One-Dimensional Marxist Criminology,“ *Theory and Society* 3 (1976): 610–621.

dosti stavěl i Michel Foucault), a to dnes již legendárního titulu Georg Rusche a Otto Kirchheimer, *Punishment and social structure* (Columbia University Press: New York, 1939). V roce 2009 vyšlo již páté vydání tohoto klíčového textu dané problematiky, které je snadno dostupné. Z dobových diskusí by měl alespoň vědět o teoriích významných marxistických kriminologů jako Willema Bongera, nebo Iana Taylora a Paula Waltona. Tato znalost by mu jistě pomohla nahlédnout československou kriminologii a kriminalistiku v širším sociokulturním kontextu a zvýšit tak odbornou úroveň svého textu. Pro analýzu marxistické kriminologie měly již ve své době (1923–1933) například nezměrný význam výzkumy, podnikané v Institutu pro sociální výzkum Univerzity Johanna Wolfganga Goetheho ve Frankfurtu, přičemž Ruscheho a Kirchheimerova práce je z těchto bádání explicitně odvozena. Nepřítomnost teoretického ukotvení práce má za následek to, že diplomová práce není postavena na žádné explicitní výzkumné otázce.

Kapitola 2 (*Kriminalistika*) tak vychází ze současných kriminologických učebních a přehledových textů, včetně online skript ze středního odborného školství (!!!),⁷ teorii a paradigmatické otázky disciplíny opomíjí a soustředí se spíše na otázky institucionálního a organizačního vývoje v Československu a zavádění moderních technik jako daktyloskopie, mechanoskopie nebo nových pátracích metod. Kapitola 3 pokračuje v tomto duchu a přináší řadu převzatých referencí ze sekundární literatury, týkajících se organizačního rozvoje kriminalistiky v kontextu dobových sociopolitických změn – přináší povšechné reference o zrodu Státní bezpečnosti, metodických změnách ve způsobech vyšetřování trestné činnosti, a to primárně ve vztahu k technickému rozvoji disciplíny, rozvoji odborného kriminalistického tisku a vzdělávání kriminalistů apod.

„Faktografický“ styl výkladu

Celkově se zde výklad opírá téměř výlučně o sekundární literaturu a z mého hlediska klouže po povrchu institucionálních a organizačních změn a postupného rozvoje používání „vědeckotechnických prostředků“ jako polarografů či chromatografů.⁸ Od sekce 3.6 náhle autor bez jakéhokoli vysvětlení takové změny přechází na text „statistické povahy“ a na základě pramenů z Archivu bezpečnostních složek přináší reference například o počtu a objasněnosti trestných činů v 60. letech, sociálním původu vyšetřovaných, regionální intenzitě kriminality apod.⁹

V této kapitole se tak ozřejmuje, že pro autora znamená zabývat se kriminalistikou právě opírat se o tyto reference a soustředit se na organizační, technické a statisticky uchopené sociální souvislosti disciplíny, například v oddílech, které se takto specificky věnují hlavnímu městu Praze (str. 40–47). Problémem je, že v takovém případě je v textu opravdu těžké rozpoznat jakýkoli originální autorský přínos nebo postřeh, který by prohloubil naše poznání problému.

V záhlaví Kapitoly 4 autor otevřeně deklaruje svůj předchozí vztah ke zkoumání tématu, když zdůrazňuje, že „aby tato diplomová práce nebyla jen čísly a fakty o kriminalistice“, přistupuje ke zpracování některých nejznámějších kriminálních případů.¹⁰ Zjevně si vůbec není vědom, že množství faktů, které nám předkládal, nejsou žádná fakta, ale reprezentace, odvíjející se od nějakého konkrétního paradigmatu myšlení o kriminalistice, například marxistické teorie kriminalistiky. Text postupně dostává podobu „příkladů“, jak jednotlivé metody kriminalistické práce, například daktyloskopie, přispěly k vyřešení konkrétních kriminálních případů, to vše na základě textů, zveřejněných v dobovém *Kriminalistickém sborníku*, vydávaném Ministerstvem

7 Online studijní opory Střední odborné školy ochrany osob a majetku s.r.o., viz poznámka 14 na straně 6.

8 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 27.

9 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 31.

10 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 48.

vnitru. Tato část textu je zbytečně popisná a rozvleklá a představuje v podstatě jen pomyslné autorovy výpisky z jednotlivých čísel tohoto odborného časopisu. Jeho analytický nebo interpretační vklad zde není patrný.

Další problémy

Mimořádně rozsáhlý prostor je věnován případu sériového vraha z počátku 50. let minulého století Václava Mrázka a jeho dopadení a odsouzení, kde náhle text zabředává do množství technických detailů, týkajících se například soudního balistického zkoumání palných zbraní, použitých při zločinech. Zařazení celkem 25 (!!!) stran (54–79) s tímto tématem do textu vůbec nechápu. Jedná se o text znovu psaný na pomezí populárně–naučné literatury a nemá jinou, než podrobnou faktografickou rovinu. Stejně tak nechápu, proč autor do práce zařadil následující dlouhý segment textu o dvojnásobné vraždě v Prokopském údolí z roku 1968.

Na řadě míst autor navíc bezmyšlenkovitě přejímá dobovou terminologii komunistických policejních složek, například bez jakéhokoli vysvětlení užívá termín „*kriminálník*“, nebo volně používá ideologicky nesmírně zatížený termín „*protispolečenské a parazitní živly*“.¹¹ Místy bez jakéhokoli kritického náhledu akceptuje stanoviska dobových policejních složek, například když po roce 1964 nastal výrazný nárůst případů znásilnění a pohlavních zneužití, autor bez jakékoli kritické úvahy přebírá ideologicky a genderově podmíněná dobová tvrzení, že značné množství takových hlášení bylo „*zcela smyšlené*“ a vykonstruované „*údajně napadenými dívkami*“.¹²

Náznaky analytického myšlení se objevují jen v samotném Závěru práce, kde autor naznačuje, ale skutečně pouze naznačuje například kompetenční spory mezi Veřejnou bezpečností a Státní bezpečností.¹³

Autor v závěru hovoří, že podrobil „*značné množství archiválií*“ z ABS „*statistické analýze*“.¹⁴ Nijak však neobjasňuje, jaké kvantitativní analytické metody použil a jeho tvrzení, že motivace tehdejších trestných činů se „*příliš nelišily od těch dnešních*“ je nepodložené a zkratkovité a nemáme možnost sledovat, jak autor k tomuto závěru došel.¹⁵

Celkově lze říci, že práce je teoreticky neukotvená, postrádá výzkumnou otázku, je metodologicky nejasná a sestavená za pomoci postupů, typických pro populárně–naučnou literaturu. Práce především představuje kompilát běžné sekundární literatury a v ničem podstatném se neliší od celé řady podobných kvalifikačních prací na stejné téma. Nedokázal jsem rozpoznat autorův vlastní analytický a interpretační pohled a odborný přínos textu považuji za téměř nulový.

Závěr

Nejlepším řešením by podle mého soudu bylo práci autorovi vrátit k doplnění a opravě, zejména na co se týče základní teoretické reflexe, aby text neměl jen explicitně popisnou a „faktografickou“ rovinu a přeci jen se nějak projevil autorovo porozumění širším epistemologickým a teoretickým problémům kriminalistiky. V současné podobě je text zaměnitelný s množstvím podobných kvalifikačních prací, obhajovaných na právnických fakultách domácích univerzit.

Jsem přesvědčen, že předložený text vykazuje značné nedostatky. Podat vlastními slovy autora „*popis vývoje*“ notoricky známého předmětu především podle běžné sekundární literatury

11 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 31.

12 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 38.

13 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 86.

14 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 88.

15 Lipš, *Místo kriminální policie v rámci policejních složek v československé éře po roce 1948*, 88.

a dále podle nereflektovaně „převyprávěných“ pramenů je postup, který je na úrovni diplomové magisterské práce v oboru orální historie – soudobé dějiny s těžší přijatelný. Po důkladném zvážení **navrhují hodnocení mezi stupni „3“ (dobře) a „4“ (neprospěl)**, přičemž obhájení textu a lepší hodnocení, než „4“ ze svého hlediska podmiňují autorovým přesvědčivým výkonem při obhajobě.

V Praze, 8. 6. 2020

Mgr. et Mgr. Petr Wohlmuth, Ph.D.